

Sprekende bomen en mensen geboren uit stenen (E1p8s2) (2015).

In het 2de scholium bij stelling 8 van het eerste deel van de *Ethica* wijst Spinoza erop dat de mensen erg verward spreken over de dingen en blijkbaar niet goed weten hoe alles tot stand komt. Zo komt het dat ze zonder daar enige contradictie in te zien beweren dat bomen kunnen praten zoals de mensen en dat mensen kunnen voortkomen uit stenen zoals uit het menselijk zaad.

Hoewel Henri Krop dat behoorlijk vertaalt (blz. 65), geeft hij in een voetnoot (blz. 523-4) toe dat hij de toespeling niet begrijpt en gaat hij wel heel ver zoeken naar een mogelijke verklaring.

Samuel Shirley is even ingedommeld bij het vertalen: 'Without any hesitation, they imagine trees as well as men talking and stones as well as men being formed from seeds' (blz. 220), terwijl de Latijnse tekst duidelijk zegt: *homines tam ex lapidibus, quam ex semine, formari*.

Edwin Curley vertaalt correct (blz. 413) en geeft in een voetnoot uitvoerig aan waar Abraham de mosterd haalt, zich daarbij steunend op een essay van Harry Austryn Wolfson in diens bundel *Religious Philosophy* (1961, blz. 242-3).

Sprekende bomen zijn een bekend mythologisch gegeven. In de Griekse mythologie is er het befaamde woud bij Dodona, waarvan het ruisen van de bladeren als een orakel geraadpleegd werd. Mensen veranderden in bomen en blijven toch spreken (Daphne). Aan bomen menselijke vermogens toekennen is in de literatuur een *locus*, denken we maar aan het Shakespeares *Macbeth*: 'Macbeth shall never vanquish'd be until / great Birnam wood to high Dunsinane hill / shall come against him' (Act IV, scene 1, 98-102). We vinden het thema heerlijk verwerkt in Tolkiens meesterwerk, *The Lord of the Rings*, met Treebeard en de Enten en de vervaarlijke Huorns, maar ook de kwaadaardige wilg in *Old Forest* waaruit de hobbits moeten gered worden door Tom Bombadil.

Dat mensen ook uit stenen kunnen voortspruiten, heeft eveneens mythologische gronden. Er is de Griekse legende van Deukalion en Pyrrha, een overlevend echtpaar na een zondvloed, die van het orakel van Themis te horen krijgen hoe ze de aarde opnieuw kunnen bevolken, namelijk door stenen (de 'beenderen van Moeder Aarde') over hun schouder te gooien (Ovidius, Metamorfosen). Er is een sprekend schilderij van Rubens over dat verhaal. En om Gods almacht te illustreren bezweert Johannes de Doper de Schriftgeleerden: 'Waarachtig, ik zeg u, dat God de macht bezit voor Abraham uit deze stenen kinderen te verwekken' (Mt 3, 9), daarmee verwijzend naar het lang kinderloze huwelijk van Abraham.

Voor Spinoza's tijdgenoten waren deze toespelingen ongetwijfeld overduidelijk. Het is typisch voor Spinoza om de voorwetenschappelijke, mythische en religieuze houding van de mens te contrasteren met de wetenschappelijke rationele instelling van de moderne weldenkende mens.